

Rejent * rok 14 * nr 9(161)
wrzesień 2004 r.

Z praktyki notarialnej

Znaczenie nowelizacji procedury cywilnej dla praktyki notarialnej (cz. I)

Wprowadzenie

Naturalna konieczność dostosowania postępowania cywilnego do nowych warunków ustrojowych będących następstwem demokratycznych przeobrażeń powodujących wprowadzenie przesłanek ustawowych zabezpieczających i wspierających obrót cywilny oparty na wolności gospodarczej, w ramach zachowania swobody konkurencji i ochrony konsumentów oraz implementowanie norm prawa unijnego, spowodowała nasilenie prac legislacyjnych dotyczących ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego¹. Zakres wprowadzonych i zamierzonych zmian, będących wynikiem aktywności podmiotów wyposażonych w inicjatywę ustawodawczą oraz spowodowany orzeczeniami Trybunału Konstytucyjnego², stwierdzającymi niezgodność nie-

¹ Do chwili obecnej dokonano łącznie 68 zmian modyfikujących dotychczasowe regulacje lub wprowadzających nowe instytucje w procedurze cywilnej. Procesem legislacyjnym są objęte dalsze projekty, które zostaną przedstawione w dalszej części opracowania, zawierające także propozycje innowacyjne, jak np. wprowadzenie sądu polubownego. Problematyka ta ze względu na objętość i odrębność postępowania powinna zależeć się w osobnej ustawie.

² Tylko w roku bieżącym, do tej chwili, Trybunał Konstytucyjny wydał 6 wyroków w zakresie oceny zgodności przepisów k.p.c. z Konstytucją RP. W wyroku z dnia 13 stycznia 2004 r. SK 10/03, Dz.U. Nr 9, poz. 75 orzekł, że art. 505² oraz art. 505⁵ § 1 i 2 k.p.c. są zgodne z art. 2, 45 ust. 1, 77 ust. 2, 78 oraz art. 176 ust. 1 Konstytucji

których przepisów procedury cywilnej z Konstytucją RP, jest przedmiotem rozważań doktryny. Dominuje pogląd o potrzebie dokonywania zmian i wprowadzania nowych współczesnych rozwiązań zsynchronizowanych z równoległą, także ożywioną nowelizacją kodeksu cywilnego, lepiej służących realizacji celów poprawnego postępowania cywilnego. Występują jednak coraz większe różnice w poglądach, a niektóre z nich kwestionują zakres i częstotliwość dokonywanych zmian nawet w dobrze opracowanych projektach ustaw w trakcie prac legislacyjnych poprzez wnoszenie autopoprawek³.

Warto zwrócić uwagę, wśród licznych orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, na tezę wyroku z dnia 7 września 2004 r. w którym orzeczono,

i że nie są niezgodne z art. 22, 45 ust. 2 Konstytucji, natomiast art. 505⁹ § 1 ustawy jest niezgodny z art. 2 i art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 Konstytucji. Art. 505⁹ § 1 ustawy jest zgodny z art. 32 ust. 1 i art. 45 ust. 1 Konstytucji; w wyroku z dnia 20 stycznia 2004 r. SK 26/03 Dz.U. Nr 11, poz. 101 TK orzekł, że art. 769 k.p.c. jest niezgodny z art. 77 ust. 1 Konstytucji RP; w wyroku z dnia 21 lipca 2004 r. SK 19/02 Dz.U. Nr 169, poz. 1783 orzekł że art. 48 § 1 pkt 5 w zw. z art. 401 pkt 1 i art. 379 pkt 4 k.p.c. w zakresie, w jakim ogranicza wyłączenie sędziego z mocy samej ustawy tylko do spraw, w których rozstrzygnięciu brał udział, w instancji bezpośrednio niższej jest niezgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP; wyrok z dnia 28 lipca 2004 r. P 2/04, Dz.U. Nr 175, poz. 1825 orzekł, że art. 505⁴ § 2 k.p.c. w zakresie, w jakim odnosi się do zarzutu potrącenia, nie jest niezgodny z art. 2 Konstytucji RP; w wyroku z dnia 7 września 2004 r. P 4/04, Dz.U. Nr 204, poz. 2091 orzekł że art. 626¹ § 4 k.p.c. jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w zw. z art. 2 i art. 32 ust. 1 Konstytucji RP; w wyroku z dnia 6 października 2004 r. SK 23/02, Dz.U. Nr 226, poz. 2296 orzekł, że art. 392¹ § 1 k.p.c. jest zgodny z art. 64 ust. 2 w zw. z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP, w wyroku z dnia 27 października 2004 SK 1/04 Dz.U. Nr 237, poz. 2384 orzekł, że art. 399 k.p.c. jest zgodny z art. 32 ust. 1, art. 45 ust. 1, art. 77 ust. 2 i art. 190 ust. 4 Konstytucji RP; art. 401¹ k.p.c. jest niezgodny z art. 190 ust. 4 w zw. z art. 32 ust. 1, art. 45, ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji RP i traci moc obowiązującą z upływem 12 miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku w Dz.U. RP.

³ Na potrzebę podjęcia prac koncepcyjnych nad nowym kodeksem cywilnym wskazuje Z. Radwański, *Założenia dalszych prac legislacyjnych na obszarze prawa cywilnego*, PiP 2004, z. 3, s. 13. Autor nie widzi jednak przeszkód w prowadzeniu równoległych częściowych działań legislacyjnych zmierzających do zmiany przepisów k.p.c.; T. Ericiński, *O potrzebie nowego kodeksu postępowania cywilnego*, PiP 2004, z. 4, s. 3-10 stwierdza zaś, że liczne nowelizacje godzą w spójność i czytelność kodeksu. Uważa, że obecne regulacje kodeksowe są nadmiernie kazuistyczne, a zbyt duża liczba odrębnych postępowań jest zbędna. Jest zwolennikiem opracowania nowego kodeksu postępowania cywilnego; W. Broniewicz, *Czy potrzebny jest nowy kodeks postępowania cywilnego?*, PiP 2004, z. 4, s. 11-17 optuje za dalszymi nowelizacjami, zaś potrzebę wydania nowego kodeksu ocenia sceptycznie.

że art. 626¹ § 4 k.p.c. jest niezgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP. Przepis ten postanawiał, że dyspozycji art. 113 k.p.c. o zwolnieniu od kosztów sądowych nie stosuje się w postępowaniu wieczystoksięgowym, z wyjątkiem zwolnienia z opłat sądowych od wnoszonych środków zaskarżenia. Wnioskodawca nie miał obowiązku uiszczania opłat sądowych od wniosku o wpis do księgi wieczystej, zamieszczonego w akcie notarialnym, o ile został w całości zwolniony od ponoszenia wynagrodzenia notariusza. Z chwilą wejścia w życie tego wyroku wnioskodawca, zwolniony przez sąd od ponoszenia wynagrodzenia notariusza w trybie art. 6 pr. o not., nie jest automatycznie zwolniony od ponoszenia kosztów sądowych w postępowaniu wieczystoksięgowym. Będzie musiał ubiegać się o zwolnienie na ogólnych zasadach przewidzianych w art. 113 k.p.c. Uchylenie tego przepisu powoduje występowanie dwóch odrębnych zwolnień, a więc zarówno z ponoszenia wynagrodzenia notariusza, rozpatrzonego w postępowaniu nieprocesowym przed sądem rejonowym, jak i zwolnienia z obowiązku opłaty sądowej w postępowaniu także nieprocesowym, wieczystoksięgowym przed sądem rejonowym. W obu przypadkach przesłanki zwolnienia są zbieżne. Sytuacja ta rodzi wiele wątpliwości, które powinien rozstrzygnąć nowy przepis wydany w miejsce uchylonego.

Zgodzić się należy z poglądem literatury, że cząstkowe i nie do końca przemyślane propozycje nowelizacji kodeksu, regulującego określony obszar prawa i postępowania, godzą w stabilność porządku prawnego. Dokonywanie zatem jakichkolwiek zmian wymaga szczególnej wiedzy, odpowiedniej wyobraźni ustawodawczej, wolnej od nacisków politycznych i partykularnych interesów środowisk lub osób. Zbyt częste zmiany powodują brak synchronizacji uregulowań kodeksowych. Udział posłów w pracach nad projektami rządowymi ustaw powinien sprowadzać się do głosowania na tak lub nie, w celu ograniczenia wprowadzania w życie nieprzemyślnych, dzikich poprawek. Nowelizacje powinny być opracowane przez ludzi o wybitnych umiejętnościach legislacyjnych, uznawanych za ekspertów⁴.

⁴ Na te momenty zwrócili uwagę Z. Radwański, M. Seweryński, P. Winczorek i S. Waltoś w opracowaniu A. Łukaszewicz, *Gorliwe psucie prawa*, Rzeczpospolita z dnia 2 listopada 2004 r., nr 257. Na konieczność ograniczenia kasacji wskazuje M. Domańska i Skibińska, *Najwyższy nie dla każdego*, Rzeczpospolita z dnia 3 listopada 2004 r., nr 258; tenże, *Sejm zawinił – zapłacimy wszyscy*, Rzeczpospolita z dnia 6-7 listopada 2004 r., nr 261.

Zmiany modelowe notariatu i ustroju sądów powszechnych w istotny sposób zmodyfikowały zakres innych czynności notarialnych, zleconych przez ustawę. Likwidacja państwowych biur notarialnych spowodowała, że do sądów rejonowych zostały z powrotem przekazane sprawy z postępowań: wieczystoksięgowego, nakazowego i upominawczego, a nadto tradycyjnie wykonywane czynności notarialne z postępowania spadkowego w zakresie otwarcia i ogłoszenia testamentu⁵. Praktycznie zrezygnowano z pomocy prawnej notariuszy przy wykonywaniu czynności w międzynarodowym postępowaniu cywilnym, szczególnie w przedmiocie realizacji spadków. Przy okazji wyłączono notariuszy z możliwości korzystania z pomocy Ministra Sprawiedliwości, przy stwierdzeniu obcego prawa i wzajemności oraz zaznajomienia się z tekstami ustaw państw obcych (art. 1143 k.p.c.)⁶. Sporadycznie korzysta się w tych sprawach z doręczenia dokumentów pozasądowych za pośrednictwem notariusza⁷. Przepisy nie przewidują zasad i trybu postępowania przy przesyłaniu dokumentów notarialnych stronom zamieszkałym za granicą za pośrednictwem polskiego urzędu konsularnego (art. 1131 i 1132 k.p.c.). Zgodnie z oświadczeniem rządowym, dotyczącym Konwencji o przeprowadzaniu dowodów za granicą w sprawach cywilnych lub handlowych, sporządzonej w Hadze z dnia 18 marca 1970 r., organem centralnym, wyznaczonym do przyjmowania wniosków o przeprowadzenie dowodów pochodzących od sądów innych państw, jest Ministerstwo Sprawiedliwości. Jest

⁵ Przekazanie tych spraw sądom rejonowym nastąpiło na podstawie art. 23 i 24 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o notariacie oraz o zmianie kodeksu postępowania cywilnego i ustawy o księgach wieczystych, Dz.U. Nr 22, poz. 92.

⁶ Bliżej T. E r e c i ń s k i i J. C i s z e w s k i, *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego*, Część trzecia, *Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego*, wyd. 2. zm., Warszawa 2001, s. 231 i nast.

⁷ W myśl tezy postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 1999 r. I CKN 887/98, OSNC 1999, nr 10, poz. 172, istnieje możliwość doręczenia za pośrednictwem notariusza dokumentu o rozprawie przed sądem polubownym. Powyższe stanowisko zostało zajęte w okresie przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej i jest zgodne z obowiązującą Konwencją o przeprowadzeniu dowodów za granicą w sprawach cywilnych i handlowych, sporządzoną w Hadze dnia 18 marca 1970 r., Dz.U. z 2000 r. Nr 50, poz. 583 oraz Konwencją z dnia 1 marca 1954 r., dotyczącą procedury cywilnej i Konwencją z dnia 15 listopada 1965 r. o doręczaniu za granicę dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych oraz umowami międzynarodowymi; patrz przyp. 6, s. 187.

ono także uznane za organ wyznaczony do wydawania zgody w sytuacjach opisanych w Konwencji. Innymi organami, poza organem centralnym właściwym do przyjmowania wniosków, są wyznaczone aktualnie sądy okręgowe (dawniej wojewódzkie). Problem ten jednoznacznie wyjaśniono w postępowaniu wieczystoksięgowym, postanawiając w art. 626¹² § 1 k.p.c., że osoba zamieszkała lub mająca siedzibę za granicą jest obowiązana wskazać pełnomocnika do doręczeń w Rzeczypospolitej Polskiej. Obowiązek ten dotyczy również spadkobierców lub innych następców prawnych osoby, na rzecz której wpisane jest prawo w księdze wieczystej. W razie zaistnienia takiej sytuacji, notariusz obowiązany jest zamieścić w akcie notarialnym stwierdzenie o ustaleniu pełnomocnika do doręczeń, zamieszkałego w RP. Niewykonanie tego obowiązku powoduje, że pismo sądowe pozostawia się w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia, chyba że nowy adres jest znany sądowi. Podobna regulacja zawarta jest w dyspozycji art. 1135 § 1 k.p.c., w myśl którego, jeżeli strona zamieszkała za granicą nie ustanowiła pełnomocnika do prowadzenia sprawy zamieszkałego w Polsce, obowiązana jest wskazać w Polsce pełnomocnika do doręczeń. Niewskazanie tego pełnomocnika powoduje, że pisma sądowe przeznaczone dla strony pozostawia się w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia. Na sądzie ciąży obowiązek pouczenia strony o skutkach, przy pierwszym doręczeniu.

Odmienne kwestia ta jest uregulowana w Rozporządzeniu Rady (WE) Nr 1348/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie doręczania dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych w państwach członkowskich, uwzględniającym zasady wyrażone w art. 61 lit.c i art. 67 ust. 1 TWE⁸. W preambule stwierdzono, że motywem wydania tego rozporządzenia jest utrzymanie i dalszy rozwój obszarów wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości oraz należyte przekazywanie między państwami członkowskimi wymienionych dokumentów (art. 65 TWE). Uważa się, że warunkiem skuteczności i szybkości postępowań w sprawach cywilnych jest przekazywanie tych dokumentów bezpośrednio i w możliwie najszybszy sposób pomiędzy lokalnymi jednostkami wskazanymi przez państwa członkowskie. Do tego celu należy użyć wszelkich koniecznych środków z zachowaniem wymagań czytelności oraz zgod-

⁸ Dz.Urz. C 247 z 31.8.1999, s. 11.

ności z treścią dokumentu wysłanego. Dokumenty sporządzane są w języku urzędowym lub jednym z języków urzędowych miejsca, w którym jest dokonywane albo też w innym języku państwa członkowskiego przekazującego, który odbiorca rozumie. Postanowienia rozporządzenia mają pierwszeństwo przed postanowieniami umów lub porozumień, mających ten sam zakres zastosowania. Państwa członkowskie mają jednak prawo do zachowania lub zawierania umów albo też porozumień dla przyspieszenia bądź uproszczenia przekazywania dokumentów, o ile są zgodne z niniejszym rozporządzeniem (Dania nie jest uczestnikiem porozumienia).

Zgodnie z zasadą wyrażaną w art. 1, rozporządzenie ma zastosowanie w sprawach cywilnych lub handlowych, w których dokument ma być przekazany z jednego z państw członkowskich do drugiego, celem doręczenia. Obowiązkiem każdego państwa członkowskiego jest wyznaczenie organu, funkcjonariuszy publicznych lub innych osób właściwych do przekazywania dokumentów sądowych i pozasądowych. W każdym państwie członkowskim jest wyznaczona jednostka centralna, która udziela jednostkom przekazującym informacji i wszelkiej pomocy, zmierzającej do doręczenia dokumentu właściwej jednostce przyjmującej. Generalnie przyjmuje się, że przekazywanie dokumentów, wniosków, zeznań, potwierdzeń odbioru, zaświadczeń i innych pism pomiędzy jednostkami przekazującymi i przyjmującymi może następować w dowolny sposób, który gwarantuje, że dokument otrzymany odpowiada treści dokumentowi wysłanemu i gwarantuje jego czytelność. Dokumenty nie wymagają legalizacji ani żadnej innej równoważnej formalności. Jednostka przyjmująca przesyła otrzymany dokument jednostce przekazującej nie później niż w ciągu 7 dni od dnia jego otrzymania, za potwierdzeniem odbioru, na odpowiednim formularzu. Jednostka przyjmująca dokonuje doręczenia dokumentu lub zarządza jego doręczenie. Po wykonaniu doręczenia jest wystawiane zaświadczenie, przesyłane jednostce przekazującej. Czynności te są wolne od opłat i wydatków. Wnioskodawca jest jednak obowiązany zwrócić wydatki, jeżeli przy doręczeniu współdziała funkcjonariusz publiczny lub inna osoba właściwa, zgodnie z prawem państwa członkowskiego przyjmującego względnie gdy została zachowana szczególna forma doręczenia. Rozporządzenie przewiduje także inne sposoby przekazywania doręczenia dokumentów sądowych na drodze konsularnej

lub dyplomatycznej. Ponadto doręczenie może być dokonane przez pocztę lub funkcjonariuszy publicznych, urzędników albo inne właściwe osoby państwa członkowskiego przyjmującego.

Dokumenty pozasądowe mogą być przekazywane w celu doręczenia w innym państwie członkowskim na zasadzie rozporządzenia, które ma pierwszeństwo przed postanowieniami umów lub porozumień zawartych przez te państwa, w szczególności przed art. IV Protokołu do Konwencji brukselskiej z 1968 r. i przed Konwencją haską z dnia 15 listopada 1965 r. Rozporządzenie nie narusza postanowień art. 23 Konwencji z dnia 17 lipca 1905 r. i art. 24 Konwencji z dnia 1 marca 1954 r. dotyczących procedury cywilnej oraz art. 13 Konwencji z dnia 25 października 1980 r. o ułatwieniu dostępu do wymiaru sprawiedliwości w stosunkach międzynarodowych wobec państw, którzy są ich stronami.

Przy rozważaniu tych zagadnień należy mieć na uwadze postanowienia ustawy z dnia 22 lipca 2004 r. o ratyfikacji Konwencji znoszącej wymóg legalizacji zagranicznych dokumentów urzędowych, sporządzonej w Hadze dnia 5 października 1965 r.⁹ Konwencja ustala nowe zasady obowiązujące przy korzystaniu z dokumentów przeznaczonych do obrotu prawnego z zagranicą i wprowadza w miejsce dotychczasowych klauzul poświadczeniowych (art. 1138 k.p.c.) *apostille*, umieszczaną na dokumencie przez odpowiedni organ państwa, w którym został sporządzony. Ma ona również charakter poświadczeniowy. Dalsze ograniczenie czynności notarialnych nastąpiło na mocy art. 325 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze¹⁰. Odstąpiono od możliwości przeprowadzenia licytacji sprzedaży ruchomości w postępowaniu upadłościowym także przez notariusza na żądanie syndyka, poprzednio przewidzianej w art. 115 § 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe¹¹. W praktyce stosowano ją w minimalnym zakresie, ponieważ czynności te wykonywał zwykle komornik.

Zakres czynności notariusza uległ zwiększeniu w postępowaniu zabezpieczającym w wyniku nowelizacji art. 777 k.p.c., a przede wszystkim w projekcie ustawy o długu gruntowym.

⁹ Dz.U. Nr 194, poz. 1980.

¹⁰ Dz.U. Nr 60, poz. 635.

¹¹ Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512.

Ustawa z dnia 2 kwietnia 2004 r. o niektórych zabezpieczeniach finansowych¹² reguluje zasady ustanawiania i wykonywania zabezpieczeń na środkach finansowych lub instrumentach finansowych wierzytelności pieniężnych i wierzytelności, których świadczenie polega na dostarczaniu wierzytelności finansowych, w tym także przyszłych, zależnych od terminu warunku lub okresu. Normuje także zasady zaspokajania się z tych zabezpieczeń. Stosownie do art. 5 ust. 1, umowa o ustanowienie zabezpieczenia finansowego określa wierzytelności finansowe podlegające ubezpieczeniu oraz sposób ich zabezpieczenia. Polegać on może na przeniesieniu z możliwością odkupu przez ustanawiającego zabezpieczenie na przyjmującego zabezpieczenie prawa do środków pieniężnych albo instrumentów finansowych. Innym sposobem zabezpieczenia może być ustanowienie na przyjmującego zabezpieczenia zastawu na prawach do środków finansowych lub na instrumentach finansowych. Kolejną formą zabezpieczenia jest ustanowienie blokady na rachunku lub koncie depozytowym papierów wartościowych, z zachowaniem odrębnych przepisów. Ustanowienie zastawu finansowego nie wymaga zawarcia umowy z datą pewną ani umowy z podpisami notarialnie poświadczonymi. Strony mogą jednak z własnej inicjatywy sporządzić ją w formie czynności notarialnej.

Zastawnik jest uprawniony do żądania spełnienia świadczenia na jego rzecz. Postanowienia art. 333 k.c. nie mają tu zastosowania. Zgodnie z dodanym art. 902¹ k.p.c., zajęcie wierzytelności nie narusza uprawnień wynikających z zamieszczonej w umowie klauzuli kompensacyjnej (art. 3 pkt 3 ustawy). Zasada ta została również wprowadzona w art. 70 lit.c ustawy z dnia 17 marca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji¹³ oraz w art. 77 ust. 4 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze¹⁴.

Dyrektywa Nr 2002/47/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 6 czerwca 2002 r. w sprawie uzgodnień dotyczących zabezpieczeń finansowych zawiera kompleksowe rozwiązanie prawne tego rodzaju zabezpieczeń w ramach europejskiego systemu prawnego. Problem ten znalazł też odzwierciedlenie w Dyrektywie Nr 98/26/WE Parlamentu Eu-

¹² Dz.U. Nr 91, poz. 971.

¹³ Dz.U. z 2002 r. Nr 110, poz. 968 z późn. zm.

¹⁴ Dz.U. Nr 60, poz. 535.

ropejskiego i Rady z dnia 19 maja 1998 r. w sprawie zamknięcia rozliczeń w systemach płatności i rozrachunku papierów wartościowych¹⁵, Dyrektywie Nr 2001/17/WE z dnia 19 marca 2001 r. w sprawie reorganizacji i likwidacji zakładów ubezpieczeń¹⁶ i Rozporządzeniu Rady (WE) Nr 1346/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego¹⁷. We wszystkich przypadkach przestrzegana jest zasada *lex rei sitae* o obowiązywaniu prawa państwa, w którym znajduje się zabezpieczenie finansowe. Dla ograniczenia wszelkich utrudnień przy zabezpieczeniach finansowych przewiduje się, że nie powinny być one uzależnione od sporządzenia dokumentu we właściwej formie i dokonania wpisu w rejestrach publicznych lub przez zamieszczanie ogłoszeń. Dyrektywa chroni prawa dotyczące zabezpieczeń finansowych, które mogą być udowodnione. Nie wyłącza możliwości stosowania prawa krajowego, przewidującego w tym zakresie ograniczenia lub obowiązki spełnienia określonych wymagań w sprawie wnoszenia roszczeń, obowiązku kompensat albo kompensowania sald oraz innych postanowień w tym przedmiocie. Jej zadaniem jest zapewnienie szybkiego i niesformalizowanego stosowania procedur w celu zabezpieczenia stabilności finansowej. Postanowienia dyrektywy mają zastosowanie do zabezpieczeń finansowych od chwili ich ustanowienia, jednakże muszą być udowodnione na piśmie. Ustanowienie zabezpieczenia finansowego powinno być dokonane w gotówce lub przy pomocy instrumentów finansowych. Zobowiązanie finansowe może się składać lub zawierać obecne albo przyszłe, istniejące bądź zależne przyszłe zobowiązania wynikające z umowy, zobowiązania przyjmującego zabezpieczenie w stosunku do innej osoby niż dający oraz zobowiązanie szczególnego rodzaju występujące okresowo. Wymagania formalne są ograniczone. Nie jest konieczne, by ustanowienie, ważność lub wykonanie było uzależnione od dokonania czynności formalnych. Ustanowienie ma być udowodnione na piśmie lub w równoważny prawnie dopuszczalny sposób. Przyjmujący zabezpieczenie jest uprawniony do realizacji każdego zabezpieczenia finansowego ustanowionego w formie gwarancji przez instrumenty finansowe, sprzedaż lub przejęcie własności, dokonanie potrażeń oraz gotówką przez potrącenie sumy przy zobowiązaniach finansowych. Postanowienia

¹⁵ Dz.Urz. L 166 z 11.6.1998, s. 45.

¹⁶ Dz.Urz. L 110 z 20.4.2001, s. 28.

¹⁷ Dz.Urz. L 160 z 30.06.2000, s. 1.

dyrektywy nie wpływają na ogólne zasady krajowego prawa upadłościowego w zakresie bezskuteczności transakcji.

Oczekiwania środowiska notarialnego na poszerzenie zakresu czynności notarialnych są duże. Koncentrują się przede wszystkim na wprowadzeniu postępowania mediacyjnego, stwierdzenia nabycia spadku, dokonywania niespornych działów spadku za życia, testamentów działowych oraz przywrócenia notariuszom wykonywania czynności w postępowaniu nakazowym i upominawczym, a nadto w zakresie otwarcia i ogłoszenia testamentu¹⁸.

Propozycje te uzasadnia się bogatym zakresem obowiązków zleconych ustawowo notariuszom w państwach europejskich. Wynikają one z odmiennych i autonomicznych rozwiązań prawa materialnego i procesowego, tradycyjnie przypisujących notariuszowi wykonywanie ściśle określonych czynności. Odmienność ta jest ilustrowana przykładami obowiązujących porządków prawnych w niektórych państwach europejskich.

We Francji notariusz świadczy usługi wykraczające poza redagowanie aktów notarialnych i na prośbę klienta poszukuje dla niego kapitałów lub ich przeniesienia oraz sposobu lokowania. Prowadzi negocjacje przy sprzedaży nieruchomości i dóbr materialnych swoich klientów, przygotowuje czynności dotyczące spółek, ich założenia, połączenia i inne czynności z nimi związane. Niezależnie od tego, podejmuje czynności w regulowaniu spadku, przy redakcji oświadczeń spadkowych, a ponadto przy redagowaniu oświadczeń podatkowych, dotyczących jego klientów. W warunkach wiejskich zapewnia kompletną obsługę prawną swoim klientom oprócz pełnomocnictw procesowych i obrony sądowej. Wykonuje nadto czynności powierzone przez sądy, jak podział majątku, przeprowadza przetargi sądowe, spełnia obowiązki kuratora lub opiekuna dóbr osoby pełnoletniej oraz biegłego w sprawach małżeńskich w postępowaniu rozwodowym, a także przy wywłaszczaniu¹⁹.

¹⁸ Bliżej M. P a z d a n, *O mediacji i projekcie jej unormowania w Polsce*, Rejent 2004, nr 2, s. 9-23 oraz R. S z t y k, *Nowelizacja, czy nowy kodeks cywilny?*, Rejent 2004, nr 6, s. 181-182; t e n ż e, *O umowach dziedziczenia zawieranych przed polskimi notariuszami*, Rejent 1996, nr 4-5, s. 60-79; S. W ó j c i k, *Rola notariusza w sprawach spadkowych (na przykładzie testamentu notarialnego)*, Rejent 1996, nr 4-5, s. 144-162.

¹⁹ Patrz J. Y a i g r e, *Zawodowe prawo notarialne*, Paryż 1991, s. 95 i nast.

W Niemczech notariusz wykonuje, poza tradycyjnymi czynnościami notarialnymi, czynności związane ze zgłoszeniem do rejestrów, prowadzi konsultacje, sporządza wnioski o wydanie stwierdzenia nabycia spadku, prowadzi dobrowolne licytacje nieruchomości gruntowych, ruchomości i praw oraz określone przez ustawę czynności egzekucyjne²⁰. Wykonuje również liczne czynności charakterystyczne dla niemieckiego porządku prawnego, jak adopcja, kasacja umowy niezrealizowanej przez jedną ze stron, ugody między dłużnikiem a wierzycielem, konsultacje, wydaje zaświadczenia o faktach, sporządza czynność z uznania dziecka za pochodzące z małżeństwa oraz wiele innych z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego. Wykonuje również w znacznym rozmiarze czynności dotyczące oświadczeń testamentowych, jak wniosek o wydanie świadectwa o wykonaniu testamentu czy spisy majątkowe i ich zabezpieczenie. Uczestniczy w rokowaniach i sporządza z nich czynności.

We Włoszech na podkreślenie zasługują czynności nieznane polskiemu prawu o notariacie, jak świadczenie profesjonalnych usług w dziedzinie prawa cywilnego, handlowego, administracyjnego i podatkowego, niezależne od sporządzenia aktu notarialnego. Powszechną czynnością notarialną jest przeniesienie własności lub innego rodzaju bezpośrednich praw do samochodu²¹. Notariusz udziela także konsultacji teoretycznych i prawoznawczych, prowadzi konferencje, redaguje i przedstawia odpowiednim organom podania oraz deklaracje w imieniu klienta.

Proces legislacyjny

Przed przystąpieniem do omówienia wprowadzonych zmian w procedurze cywilnej koniecznym jest uprzednie scharakteryzowanie projektów ustaw, w stosunku do których toczy się proces legislacyjny. Zaliczyć do nich należy:

²⁰ Czynności te są objęte odrębnymi opłatami notarialnymi według wartości przedmiotów, których dotyczą. Za odrębną czynność uznaje się również wgląd do ksiąg wieczystych czy rejestru, podlegający opłacie stałej 12,5 euro. Sprawdzenie projektu dokumentu sporządzonego przez strony jest również odrębną czynnością, od której pobiera się ułamkową część opłaty za sporządzenie dokumentu. Katalog czynności notarialnych jest dokładnie określony w „Regulaminie kosztów, opłaty za sporządzenie dokumentu prawnego i prowadzenie sprawy”.

²¹ Katalog czynności wymieniony jest w cenniku honorariów, opłat i wynagrodzeń należnych notariuszom.

1. Rządowy projekt ustawy z dnia 5 lutego 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych (druk sejmowy nr 2500). Przewiduje on rozszerzenie kompetencji referendarzy sądowych. Następuje to w wyniku nadania nowej treści art. 2 § 1a, postanawiającemu, że w wypadkach wskazanych w ustawie czynności w postępowaniu cywilnym mogą wykonywać działający w sądach referendarze sądowi. W zakresie tych czynności posiadają kompetencje sądu. Mocą dodanego § 2 art. 353¹ k.p.c., w postępowaniu upominawczym nakaz zapłaty może wydać także referendarz sądowy²². Projektodawca uzasadnił wprowadzenie tej zmiany odciążeniem sądów od wydawania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, w którym kognicja jest ograniczona do badania zaistnienia przesłanek ustawowych, enumeratywnie wymienionych w art. 499 k.p.c. Zgodzić się można z argumentacją, że w wyniku tego nie nastąpi naruszenie wyłączności sądowego wymiaru sprawiedliwości i prawa do sądu, ponieważ czynność ta będzie wykonywana w zastępstwie sądu. W razie wniesienia sprzeciwu sprawa podlega rozpoznaniu przez sąd, a nakaz traci moc. Nakaz zapłaty ma charakter tymczasowy, a klauzulę wykonalności wydaje jednoosobowo sąd, przed którym wytoczono powództwo (art. 781 § 3 k.p.c.) Mniejszość reprezentuje pogląd, że projekt narusza konstytucyjną zasadę sprawowania wymiaru sprawiedliwości tylko przez sądy (art. 175 ust. 1 Konstytucji RP) oraz zasadę dostępności dochodzenia naruszonych wolności i praw w drodze sądowej (art. 77 ust. 2 Konstytucji). Przedmiot projektowanej regulacji nie jest objęty zakresem prawa unijnego²³.

Zagadnienia te są przedmiotem Dyrektywy Rady 2003/8/WE z dnia 27 stycznia 2003 r., mającej na celu usprawnienie dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach transgranicznych poprzez ustanowienie mi-

²² Patrz K. Knoppek, *Teoretyczne założenia postępowania upominawczego*, [w:] *Wokół problematyki cywilnoprosesowej. Studium teoretycznoprawne. Księga pamiątkowa dla uczczenia pracy naukowej Profesora Kazimierza Korzana*, red. A. Nowak, Katowice 2001, s. 105 i nast. Autor stwierdza, że w odrębnym postępowaniu upominawczym „drzeźnią” olbrzymie możliwości, które można uznać za rewolucyjne. Na przykład w RFN rocznie wpływa do sądów około 6 mln pozwów w postępowaniu upominawczym.

²³ Pismo Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej z dnia 22 stycznia 2004 r. Min. DH 2601/04/DPE/agg.

nimalnych wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach o tym charakterze. Dyrektywa zachęca do ubiegania się o pomoc prawną osoby, które nie posiadają wystarczających środków dla skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości (art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej). Chodzi także o zagwarantowanie równego poziomu pomocy prawnej poprzez ustanowienie wspólnych minimalnych norm upoważniających do uzyskania tej pomocy. Zgodnie z preambułą, wszystkie osoby biorące udział w procesie cywilnym lub handlowym muszą mieć możliwość obrony swoich praw przed sądem, nawet jeżeli sytuacja materialna nie pozwala na ponoszenie przez strony kosztów procesu. Pomoc obejmuje przedprocesową poradę prawną, służącą do rozstrzygnięcia sporów przed wniesieniem sprawy do sądu oraz pomoc prawną w trakcie wnoszenia sprawy do sądu i reprezentowania w sądzie, a także w ponoszeniu kosztów procesu lub zwolnienia z nich. Udzielenie pomocy prawnej nastąpi w razie udowodnienia przez wnioskodawcę, że nie może ponieść kosztów sądowych. Obejmuje ona całe postępowanie włącznie z kosztami związanymi z wykonaniem orzeczenia. Ma być udzielana w przypadku tradycyjnego procesu, jak również w pozasądowym postępowaniu ugodowym. Zasadniczym celem dyrektywy jest usprawnienie dostępu do wymiaru sprawiedliwości w transgranicznych sprawach cywilnych i handlowych, bez względu na rodzaj organu sądowego, który ma rozstrzygnąć spór. Spór transgraniczny w rozumieniu dyrektywy następuje wówczas, gdy strona ubiegająca się o pomoc prawną stale zamieszkuje lub stale przebywa w innym państwie członkowskim niż to, w którym mieści się sąd lub w którym orzeczenie ma być wykonane. Prawo do pomocy prawnej przysługuje osobie fizycznej biorącej udział w sporze w celu zapewnienia skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Pomoc ta powinna gwarantować poradę przedsporną w celu rozstrzygnięcia sporu przed wniesieniem sprawy do sądu oraz pomoc prawną i reprezentowanie w sądzie, łącznie ze zwolnieniem z obowiązku uiszczenia kosztów sądowych i zastępstwa w procesie. Dotyczy także postępowania pozasądowego, jeżeli jest ono konieczne lub sąd nakaże jego przeprowadzenie. Właściwe organy państw członkowskich zapewniają i pokrywają koszty pomocy prawnej. Zasady wymienionej wyżej dyrektywy mają pierwszeństwo w stosunkach pomiędzy państwami człon-

kowskimi, a jej stosowanie przed postanowieniami wynikającymi z zawartych umów międzynarodowych przez te państwa.

Wdrożenie do polskiego porządku prawnego Dyrektywy Rady 2003/8/WE przewiduje projekt ustawy (wersja z dnia 19 lipca 2004 r.) o prawie pomocy w postępowaniu w sprawach cywilnych, prowadzonych w państwach członkowskich Unii Europejskiej, opracowany przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego. Obejmuje on zasady, warunki i tryb przyznawania osobom fizycznym mających miejsce zamieszkania lub zwyczajnego pobytu w Polsce i w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej prawa pomocy w postępowaniu w sprawach cywilnych, które mają być wszczęte lub są prowadzone w Polsce lub w innym państwie członkowskim, zwolnienie od kosztów sądowych, ustanowienie adwokata lub radcy prawnego, ponoszenie przez Skarb Państwa niektórych kosztów podróży związanych z nakazanym przez sąd osobistym stawieniem. Przepisy te mają odpowiednie zastosowanie do wnioskodawcy, ustawowo zwolnionego od obowiązku uiszczenia kosztów sądowych według prawa polskiego. Zwolnienie może być pełne lub częściowe. Przyznanie tego prawa następuje na wniosek wnioskodawcy, złożony przed wszczęciem postępowania lub w czasie jego trwania. Wniosek o udzielenie pomocy prawnej jest wolny od opłat sądowych i może być złożony w języku polskim albo w języku angielskim. Powinien zawierać oświadczenie wnioskodawcy obejmujące szczegółowe i wyczerpujące dane o jego stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania, potwierdzone dołączonymi dokumentami. Sądem właściwym do rozpoznania wniosku jest sąd, przed którym ma być wszczęte lub jest prowadzone postępowanie rozpoznawcze. Sąd może cofnąć przyznaną pomoc prawną w całości lub w części, w razie zmiany okoliczności, na podstawie których ją przyznano. Odrębnie uregulowano prawo pomocy w postępowaniu prowadzonym w innym państwie członkowskim. Wniosek powinien być sporządzony na urzędowym formularzu w języku polskim oraz w języku wymaganym przez prawo państwa członkowskiego, do którego ma być przekazany. Można złożyć go za pośrednictwem sądu okręgowego właściwego dla miejsca zamieszkania lub zwyczajnego pobytu wnioskodawcy w Polsce. Sąd nadaje odpowiedni bieg sprawie i w razie stwierdzenia, że zostały spełnione warunki formalne przekazuje właściwemu organowi innego państwa członkowskiego. Jednocześnie propo-

nuje się nowelizację art. 5 § 1 prawa o ustroju sądów powszechnych w tym kierunku, że językiem urzędowym przed sądami jest język polski, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.

Niezależnie od tego, Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowuje projekt ustawy o prawie ubogich²⁴. Założenie robocze przewiduje powołanie biur pomocy prawnej przy Ministerstwie Sprawiedliwości oraz w sądach rejonowych. Mają one zatrudniać adwokatów i radców prawnych, którzy będą udzielali bezpłatnych porad, przygotowywali pisma procesowe i opinie prawne. W wyniku oczywistego przeoczenia nie dostrzeżono, że notariusze tradycyjnie udzielają wszystkim klientom bezpłatnej informacji prawnej, a ponadto są ustawowo obowiązani do udzielania także bezpłatnie stronom niezbędnych wyjaśnień dotyczących dokonywanej czynności (art. 80 § 3 pr. o not.). Swoistego rodzaju prawo ubogich jest realizowane w praktyce notarialnej przez stosowanie stawek umownych wynagrodzenia notariusza, w myśl zasad przewidzianych w nowym brzemieniu art. 5 pr. o not., oprócz możliwości skorzystania ze zwolnienia w całości lub w części od ponoszenia tego wynagrodzenia na podstawie wniosku złożonego do sądu rejonowego (art. 6 § 1 pr. o not.). Prawo dostępności do usługi prawnej notariusza jest zagwarantowane maksymalnymi niskimi stawkami za sporządzenie aktów notarialnych, szczególnie mających istotne znaczenie przy podejmowaniu decyzji osobistych i majątkowych, oraz wszystkich umów związanych z zaopatrzeniem emerytalnym rolników, także dotyczących obu rent strukturalnych. Daje temu wyraz tabela stawek wynagrodzenia, określona w § 8 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 czerwca 2004 r. w sprawie maksymalnych stawek taksy notarialnej, ustalającej przykładowo wynagrodzenie notariusza: za testament – 50 zł, pełnomocnictwo – 30 zł, za oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku – 20 zł²⁵.

Alternatywną propozycję przekazania notariuszom postępowania upominawczego na znowelizowanych zasadach należy rozpatrywać w kontekście dyspozycji art. 2 § 3 k.p.c. Przepis ten przewiduje bowiem, że w postępowaniu sądowym nie są rozpoznawane sprawy cywilne, tylko

²⁴ Patrz bliżej R. Krupa - Dąbrowska, *Więcej potrzebujących niż wsparcia*, Rzeczpospolita z dnia 7 października 2004 r., nr 236.

²⁵ Dz.U. Nr 148, poz. 1564.

te, które na mocy przepisu szczególnego zostały przekazane do właściwości innych organów²⁶. Notariusz nie jest organem. Może on jednak na podstawie art. 79 pkt 9 pr. o not. sporządzać inne czynności wynikające z odrębnych przepisów, czyli obowiązku nałożonego w znowelizowanym kodeksie postępowania cywilnego. Dla pełnej realizacji tej propozycji należałoby również dokonać nowelizacji przepisów o wynagrodzeniu notariusza i przepisów o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Zasluguje ona na poważne potraktowanie z tej racji, że notariusz posiada właściwe kwalifikacje zawodowe, niezbędne zaplecze kadrowe i logistyczne, gwarantujące sprawne rozpoznawanie spraw. W ten sposób nastąpiłoby odciążenie sądów, bez ponoszenia jakichkolwiek wydatków budżetowych. Propozycja jest zatem konkurencyjna do zawartej w projekcie ustawy i powinna zostać przyjęta.

Rozważana jest przy tym kwestia, czy uprawnienia nadane referendarzowi sądowemu nie są sprzeczne z zasadami konstytucyjnymi. Instytucja referendarza sądowego została wprowadzona w Polsce z dniem 1 stycznia 1998 r. w wyniku zmiany dawniejszego art. 122 ustawy o ustroju sądów powszechnych z 1985 r. Usytuowanie jego pozycji zawodowej w wymiarze sprawiedliwości ukształtowano wówczas według modelu prawa austriackiego, który aktualnie ewoluuje ku modelowi prawa niemieckiego. W prawie austriackim jest on wyższym urzędnikiem administracji sądowej. W zakresie sprawowanych zadań w ramach ochrony prawnej jest niezależny od administracji sądowej. W prawie niemieckim znajduje się na pograniczu działalności sędziego, a w niektórych sytuacjach jest równorzędny. Uważany jest za samodzielny organ ochrony praw i w tym kierunku zmierza projektowana zmiana ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych. W nowym brzmieniu art. 2 § 2 postanowiono, że ustawowo określone zadania z zakresu ochrony prawnej w sądach rejonowych i w sądach okręgowych wykonują także referen-

²⁶ Na podstawie „Ewidencji spraw w sądach powszechnych Ministerstwa Sprawiedliwości, Departamentu Organizacyjnego” DO II 0363/43/2004 w pierwszym półroczu 2004 r. wpłynęło w postępowaniu upominawczym i nakazowym (brak rozdzielnosci w obu postępowaniach) do sądów rejonowych łącznie 648.769 pozwów, załatwiono 821.291, pozostało na koniec pierwszego półrocza 174.020, zaś do sądów okręgowych wpłynęło w tym samym okresie 29.014 spraw, załatwiono 35.446, pozostało 8.867.

darze sądowi, w szczególności w sprawach związanych z prowadzeniem ksiąg wieczystych i rejestrów sądowych (art. 147 § 1 projektu).

Referendarz sądowy występuje w większości państw Unii Europejskiej, a nawet w Japonii, Maroku i Tunezji²⁷. Jego status zawodowy został określony w Rekomendacji R/86/12 Komitetu Ministrów Rady Europy z dnia 16 sierpnia 1986 r. oraz Zaleceniach R/94/12 Komitetu Ministrów dla Państw Członkowskich, dotyczących niezawisłości, sprawności i roli sędziów, przyjęty przez Komitet Ministrów w dniu 13 października 1994 r. na 516 posiedzeniu zastępców ministrów i jest zbliżony do modelu niemieckiego.

2. Projekt rządowy ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego z dnia 15 marca 2004 r. (druk sejmowy nr 2696) dotyczy unormowania zasad odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkody wyrządzone przez niezgodne z prawem działania lub zaniechania przy wykonywaniu władzy publicznej (art. 77 Konstytucji RP). Zasada odpowiedzialności opiera się na powstaniu szkody wyrządzonej przez wydanie prawomocnego orzeczenia lub ostatecznej decyzji, a jej naprawienia można żądać po stwierdzeniu niezgodności z prawem, w wyniku odpowiedniego postępowania (art. 417¹ § 2 k.c.). Projektodawca wprowadza dwa rodzaje postępowania służące kontroli legalności orzeczeń, a mianowicie:

1) skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia,

2) przekształcenie kasacji jako nadzwyczajnego środka odwoławczego od orzeczeń prawomocnych.

Przewiduje się także wyposażenie Prokuratora Generalnego oraz Rzecznika Praw Obywatelskich w środki zaskarżania przeciwko orzeczeniom naruszającym zasady porządku prawnego albo zasady konstytucyjne wolności lub prawa człowieka. W wyniku nowelizacji nastąpiło zbliżenie przepisów o kasacji w postępowaniu karnym i cywilnym. Wprowadzono nowy dział – skarga kasacyjna w miejsce dawnego – kasacja. W myśl art. 398¹ § 1, od wydanego przez sąd II instancji prawomocnego wyroku lub postanowienia o odrzuceniu pozwu albo umorzenia postępowania kończących postępowanie w sprawie, strona, Prokurator Ge-

²⁷ Bliżej *Wymiar sprawiedliwości Unii Europejskiej, Wybrane zagadnienia*, red. M. Perkowski, Warszawa 2003, s. 282 i nast.

neralny lub Rzecznik Praw Obywatelskich mogą wnieść skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego, o ile przepis szczególny nie stanowi inaczej. Skargę kasacyjną wnosi się do sądu, który wydał zaskarżone orzeczenie w terminie 2 miesięcy od dnia doręczenia stronie skarżącej oraz 6 miesięcy w pozostałych przypadkach od dnia uprawomocnienia się orzeczenia. Równoległe został wniesiony projekt ustawy regulujący te same zagadnienia, oznaczony jako druk sejmowy nr 965. W związku z tym oba projekty są rozpatrywane łącznie. Skargę kasacyjną będzie można oprzeć na podstawach wymienionych w art. 398³ § 1 k.p.c. w razie naruszenia prawa materialnego przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie przepisu postępowania, jeżeli miało istotny wpływ na wynik sprawy. Przyjęto jako zasadę, że w postępowaniu przed Sądem Najwyższym obowiązuje zastępstwo stron spełniane przez adwokata lub radcę prawnego (art. 87¹ § 1). Nie stosuje się jej w postępowaniu o zwolnienie od kosztów sądowych, o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego, gdy stroną, jej organem, przedstawicielem ustawowym albo pełnomocnikiem jest sędzia, prokurator, notariusz lub dr hab. nauk prawnych. Przyznanie tego uprawnienia notariuszowi należy ocenić pozytywnie jako zrównanie uprawnień z innymi zawodami prawniczymi. Stosownie do § 5 art. 130 k.p.c., pisma procesowe sporządzone z naruszeniem tej normy prawnej podlegają zwrotowi bez wzywania do usunięcia braków.

Autopoprawka do projektu ustawy z dnia 7 września 2004 r. (druk sejmowy nr 2696-A), a także o zmianie ustawy – Kodeksu postępowania cywilnego ogranicza zakres wnoszonych skarg kasacyjnych. W myśl pkt 12 § 1 art. 398² k.p.c., skarga kasacyjna jest niedopuszczalna w sprawach o prawa majątkowe, których wartość przedmiotu zaskarżenia jest niższa niż 50 000 zł, w sprawach gospodarczych – 75 000 zł, z zakresu prawa pracy 35 000 zł, a w sprawach ubezpieczeń społecznych niższa niż 15 000 zł. Zgodnie z brzmieniem art. 519¹ § 1 k.p.c., od wydanego przez sąd II instancji postanowienia co do istoty sprawy oraz w przedmiocie odrzucenia wniosku i umorzenia postępowania kończącego postępowanie w sprawach z zakresu prawa osobowego, rzeczowego i spadkowego przysługuje skarga kasacyjna do Sądu Najwyższego, o ile przepis szczególny nie stanowi inaczej. Kasacja jest ograniczona z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego oraz kurateli i przysługuje tylko w sprawach o przysposobienie, podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności ma-

jątkowej między małżonkami, chyba że wartość przedmiotu zaskarżenia jest niższa niż 15 0000 zł. Skarga kasacyjna w postępowaniu rejestrowym przysługuje jedynie od postanowienia sądu II instancji w zakresie wpisu lub wykreślenia z rejestru podmiotu podlegającego rejestracji. Nowelizacja jest uzasadniona dostosowaniem przepisów procedury cywilnej do wymagań wynikających z brzmienia art. 77 Konstytucji RP. W ten sposób został stworzony przez Sąd Najwyższy komplementarny system kontroli legalności prawomocnych orzeczeń sądów powszechnych, uzupełniony skargą o wznowienie postępowania. Jest to zgodne z zaleceniem nr R/95/5 Komitetu Ministrów z dnia 7 lutego 1995 r.

3. Projekt senacki z dnia 25 czerwca 2004 r. (druk sejmowy 3283) o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego zmienia brzmienie art. 954 k.p.c., postanawia, że obwieszczenie o licytacji doręcza się uczestnikom postępowania organowi gminy, urzędowi skarbowemu miejsca położenia nieruchomości oraz organom ubezpieczeń społecznych z wezwaniem, aby najpóźniej w terminie licytacji zgłosiły zestawienie podatków i innych danin publicznych należnych do dnia licytacji²⁸.

Odstąpiono od poprzedniego unormowania, mówiącego, że niewykonanie tego obowiązku następuje pod rygorem utraty prawa dochodzenia zaległych świadczeń od nabywcy. W ten sposób nastąpiło zrównanie nabycia w drodze egzekucji z nabyciem w formie cywilnoprawnej. Została ograniczona odpowiedzialność nabywcy, który nadal ponosi ją na zasadzie art. 112 § 1 o.p. Jednocześnie zaproponowano uchylenie § 3 art. 999 k.p.c., mówiącego o przysądzeniu własności przeniesieniu własności na nabywcę i ponoszenia danin publicznych przypadających z nieruchomości od dnia prawomocności postanowienia o przysądzeniu własności.

Proponowana nowelizacja przyczyni się do wzrostu skuteczności egzekucji z nieruchomości. Przedmiot projektu nie jest objęty zakresem prawa Unii Europejskiej.

4. Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny i ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz o zmianie niektórych innych ustaw, opracowany przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego, proponuje

²⁸ M. D o m a g a l s k i, *Żeby podatki nie tamowały egzekucji*, Rzeczpospolita z dnia 19 października 2004 r., nr 246.

także dokonanie częściowych zmian przez umieszczenie jako instytucji prawa cywilnego długu gruntowego i listu długu gruntowego. W zakresie będącym przedmiotem niniejszych rozważań należy wymienić zmianę § 1 art. 777 k.p.c. poprzez stwierdzenie, że tytułami egzekucyjnymi są także list długu gruntowego i odpis księgi wieczystej, zawierający prawomocny wpis długu gruntowego. Zgodnie z art. 912¹ k.p.c., do egzekucji z długu gruntowego, w tym wpisanego na rzecz właściciela nieruchomości obciążonej, stosuje się odpowiednio przepisy o egzekucji i wierzytelności zabezpieczonej hipoteką. W tym kierunku idą zaproponowane zmiany innych przepisów procedury cywilnej.

Więcej zmian projektodawca zamierza wprowadzić w prawie o notariacie, przypisując notariuszowi obowiązek sporządzania listów długu gruntowego i pozbawiania ich mocy prawnej. W myśl propozycji zawartej w art. 88 § 1, podpisy na aktach notarialnych, na listach długu gruntowego oraz na poświadczonych dokumentach są składane w obecności notariusza. Precyzyjnie określono obowiązki notariusza związane ze sporządzeniem i pozbawieniem mocy prawnej listów długu gruntowego.

5. Projekt rządowy ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz o zmianie niektórych innych ustaw z dnia 2 lutego 2004 r. (druk sejmowy nr 2582) określa zasady i tryb pobierania kosztów sądowych w sprawach cywilnych, zasady ich zwrotu, wysokość opłat sądowych w sprawach cywilnych, zasady zwalniania od kosztów sądowych oraz umarzania, rozkładania na raty i odraczania terminu zapłaty należności sądowych. Przewiduje również uchylenie art. 2 § 1a k.p.c., mówiącego o statucie zawodowym referendarza sądowego, któremu poświęca osobny tytuł Ia „Referendarz sądowy”. W myśl art. 54¹ § 1, w wypadkach wskazanych w ustawie czynności w postępowaniu cywilnym mogą wykonywać działający w sądach referendarze sądowi. Posiadają oni uprawnienia sądu i przewodniczącego, chyba że przepis stanowi inaczej. Do ich orzeczeń stosuje się odpowiednio przepisy o postanowieniach sądu. Na orzeczenie referendarza w postępowaniu wieczystoksięgowym oraz w postępowaniach rejestrowych przysługuje skarga do sądu rejonowego.

Nowy sposób określa zasady i tryb postępowania przy pomocy prawnej z urzędu, a także w razie zwolnienia przez sąd od kosztów sądowych.

Romuald Szytk